

Finta László

A nemzeti konzultáció

Az Országgyűlés 2011. március 22-ei ülésnapján megkezdte a „Magyarország Alaptörvénye” címet viselő törvényjavaslat általános vitáját. Az alkotmányozásról folyó diskurzus kezdete azonban nem erre a napra datálható. A Tisztelt Házban alkotmányozó többséggel bíró pártszövetség *felhatalmazottságáról* szóló polémia szinte választási győzelmük másnapján eluralta a közbeszédet (esetleg már ennél is korábban, a két választási forduló között), és az *alkotmányozási kényszer*, avagy „szükséghelyzet” eltérő megítélése is ekkor került a figyelem középpontjába. Az új alkotmány *országos népszavazáson* történő megerősítésének igénye, illetőleg a referendum elutasítása pedig táborképző erejű, amely – az alkotmányozást bojkottáló ellenzéki szocialisták olvasatában – a „’89-es demokraták” és a „’11-esek önkényének” szembenállásában csúcsosodik ki.

E nagyon fontos felvetések mélyén az a kérdés húzódik meg, hogy *mit jelent az alkotmányosság a politikai praxisban*, amikor nem a jogtudomány elméletileg kidolgozott fogalmaként tekintünk rá, hanem olyan praktikus problémaként, amelyre bizonyos politikai helyzetekben (ez most az alkotmányozás) a politikai szereplőknek reflektálniuk kell. Az alábbiakban három, műfaját tekintve döntően különböző szöveget (levél, kérdőív és parlamenti beszéd) vizsgállok azt remélve, hogy általuk közelebb kerülünk az alkotmányozó többség és a miniszterelnök alkotmányosságról vallott nézeteihez, és politika-felfogásához.

Kormány és „konstruktív ellenzék”

A kormány a választói részvétel hiányát a 2004-ben megismert „nemzeti konzultációval” kívánta orvosolni. (A kormányzó Fidesz-KDNP 2011-ben élt először az ellenzékben többször is kipróbált petíciós mozgalommal.) A konzultáció koordinálására felállított Nemzeti Konzultációs Testület nevében annak vezetője, Szájer József európai parlamenti képviselő, és egyik tagja, Szili Katalin országgyűlési képviselő levélben fordult a választókhöz. Első látásra úgy tűnik, hogy egy *kormánypárti* és egy *ellenzéki* politikus szólította meg a címzetteket, ám ha megvizsgáljuk a levelek érveit, ennek ellenkezőjéről győződhetünk meg.

Minden írott alkotmány valamit le akar zárni, egyúttal igényt tart az újrakezdés irányának kijelölésére. Szájer, az alkotmányozó vállalkozás emberfeletti mivoltát illusztrálандó, az „újrakezdés érvével” üti fel levelét („történelmi feladat előtt áll az Országgyűlés”), és egyfelől *egymást kizáró fogalmakkal* (ideiglenes vs. végleges alkotmány; „ma hatályos alkotmányunk” vs. „ezeréves államiságunkhoz illő forma és tartalom”), másfelől „szubsztanciális érvekkel” („méltó legyen minden magyar ember tiszteletére”; „minden magyar állampolgár részt vehessen”) végzi el az alkotmányozó vállalkozás *morális igazolását*. Szili levele tovább árnyalja a képet, mert megnevezi a vállalkozás kedvezményezett *alanyait* („becsületes, dolgozni akaró emberek”), a siker elmaradása esetén *fenyegető veszélyt* („otthonok elvesztése”), az irányt jelölő *értékeket* (család, rend, otthon, munka, a nemzeti javak védelme), az „újrakezdés érvét” pedig egy tipikus nem-konzervatív toposszal gazdagítja: az alkotmányozásnak az „idejétmúlt, béklyókat hordozó intézményrendszer átalakítását” kell szolgálnia, és ehhez az erőfeszítéshez a „konstruktív ellenzéknek” is hozzá kell járulnia, mert nélküle „nincs demokrácia”. Noha politikai pozíciójukat tekintve valóban egy kormánypárti és egy (független) ellenzéki politikus jegyzi a leveleket, közösen vallott értékeik jobbára a *konzervatív politikai szótár* elemei.

Szimulált nemzeti egység

A levelekhez mellékelte, „Kérdések az új alkotmányról” című kérdőív kérdései közül egyik sem irányul az alkotmány megalkotásának folyamatára (közvetlen állampolgári részvétel, széles körű egyeztetés), sem az alkotmányvédelemre (alkotmánybírósági hatáskörök). E kérdéseket az LMP tette fel a világhálón, ellensúlyozandó a nemzeti konzultációt. A konzultációs kérdések látszólag két álláspont között kínálnak választási lehetőséget („vannak, akik úgy gondolják”, „mások szerint viszont”), ugyanakkor mindössze az 1. és a 3. kérdés alapján szemléltethető a *konzervatív* és a *liberális álláspont* közötti törésvonal (jogok és kötelezettségek viszonya; család, rend, otthon, munka védelme vs. emberi jogok védelme). A 8. és a 10. kérdés egy-egy, inkább a jobboldal részéről felkarolt ügyről (a „határon túl élő magyarsággal való nemzeti összetartozás”, illetve a termőföld és a nemzeti vagyon védelme) vár véleményt, míg a többi kérdés (2., 4., 5-7., 9., 11-12.) a kormánykoalíció *aktuális politikai céljaihoz* igazodik (a gyermekneveléssel kapcsolatos adópolitika és választójog, a közbeszerzések ellenőrzése, a büntetőpolitika szigorítása és az ún. elszámoltatás). A kérdések és a válaszok úgy orientálják a választókat, hogy azokkal jobbra mindenki egyetérthet (egyértelmű elutasításban kizárólag a gyermekek utáni szavazati jog ötlete részesült), hiszen a társadalmat erőteljesen megosztó felvetésekről (Szent Korona, kereszténység) már döntés született, ám a „család, otthon, munka” alapértékei, és a 920 ezer visszaküldött kérdőív alkalmasak annak a nemzeti egységnek demonstrálására és fenntartására, amely a kormánypártok olvasatában a 2010. évi országgyűlési és önkormányzati választáskor jött létre.

A „parlamentarizmus szabályai” vs. a „magyar élet alapvető kérdései”

Ennek az egységnek a jegyében értékelte Orbán Viktor miniszterelnök az Országgyűlés 2011. március 28-i ülésnapján napirend előtti felszólalásában a nemzeti konzultáció eredményeit. A miniszterelnök, retorikai képességei legjavát bevetve, ezúttal is *narratív keretet* adott politikai törekvéseinek. A kormányfő nem

csupán arra kínál lehetőséget, hogy hívei és a meggyőzni kívánt választók érzelmileg azonosulhassanak politikájával, hanem arra is, hogy az elbeszélhetővé váljon. Ezt az eljárást alkalmazta parlamenti beszédében is. Így válhatott a nemzeti konzultáció az alkotmányozás folyamatának „egyik csúcspontjává”, a „közéleti részvétel új formájává”, amely „hozzájárult Magyarország megújulásához”, és „új politikai kultúrát teremtett”. A miniszterelnök egymást kizáró ellentétpárokkal azonosította saját táborát és ellenfeleit („korán kelők” és „tisztességgel gürcölők” vs. „pénzarisztokraták” és „hatalommal visszaélő politikusok”). A nemzeti egység toposzát („sokkal több köt össze bennünket, mint ami szétválaszt”) a konkrét törekvések szintjén is narratívába ágyazta („nagy utat tettünk meg”), végül a nemzeti konzultációt a jövőendő Alaptörvény sikerének zálogaként határozta meg, amely révén „az új alkotmány az egész nemzet alkotmánya lesz”, és amely „érvényre juttatja a parlamenti felhatalmazást”. A parlamenti felhatalmazás tartalma mindig éles politikai viták tárgya. Orbán alkotmányosság- és politika-felfogásáról plasztikus képet fest az ellenzéki LMP vezérszónokának reakciójára adott spontán válasza.

Schiffer András az alkotmányosság *procedurális* felfogásáról tett tanúbizonyságot. A frakcióvezető olvasatában az alkotmányosság a „fékek és ellensúlyok rendszere”, „a többségi zsarnokság gátja”. E felfogás olyan pártatlan eljárást követel, amely nem az alkotmányozó többség erényességétől teszi függővé, hogy az alkotmány a pillanatnyi többségé lesz-e vagy az egész politikai közösségé, és amely megakadályozza, hogy az alkotmányozás során bárki egyoldalúan kihasználja parlamenti erőfölényét, vagy visszaéljen azzal. (Ilyen eljárási garancia volt a Horn-kormány idején folyó alkotmányozás „négyötödös szabálya”.) Ha az alkotmányozó többség nem tanúsít önkorlátozást, és nem vonja be az eljárásba az ellenzékét, akkor olyan alkotmányt fogad el, amely kizárólag a sajátja, és nem mindenkié, s amelynek *legitimitását* nemcsak keletkezési körülményei (az eljárás formai hibái), hanem tartalma (az egyoldalú értékpreferencia) is kétségessé teszi.

Ezzel szemben Orbán felfogásában a *procedurális kérdések alárendelődnek a tartalmi kérdéseknek*. A miniszterelnök szerint a népszavazás „ízléskérdés”. (Az alkotmányozó többség az 1949. évi XX. törvényből származtatja alkotmányozó hatalmát, miközben ennek az alkotmánynak a jogfolytonosságát tagadja a Nemzeti hitvallás.) A miniszterelnök szerint a választók nem képesek dönteni egy „hatvanoldalas dokumentumról”, de a nemzeti konzultáció révén mégis részt vehettek a folyamatban, és véleményt nyilváníthattak a fontos részletkérdésekről. A konzultáció ezt a célt szolgálta: ötvözni a „köznapis választópolgári bölcsességet” azzal az „alkotmányos és parlamentáris tudással”, amelynek minden képviselő birtokában van, és amely az alkotmányos szabályok és a parlamenti erőviszonyok alapján elrendezi a közhatalom gyakorlásának, a „fékek és ellensúlyok rendszerének” módját. Orbán nem szakít a procedurális felfogással, de a politikáról és az alkotmányosságról vallott nézeteit a tartalmi elemek dominanciája határozza meg. Politikája középpontjában a „jó élet” áll, és ezt az arisztotelianus toposzt úgy ágyazza az alkotmányosság fogalmába, hogy annak a „magyar élet tartós kereteit” kell kijelölnie évtizedekre. Orbán felfogásában tehát – s ez is egy újabb arisztotelianus elem – egy kormányzati rendszer minőségét nem feltétlenül az dönti el, *hányan* gyakorolják benne a közhatalmat, hanem az, hogy *milyen erényű* emberek vezetik a közösséget. Ha ezt elfogadjuk, akkor méltányolhatóvá válik a Nemzeti hitvallás pátosza: az 1989 utáni két évtizedben az alkotmány nem adott választ arra, hogy kik vagyunk, és mi alapján tekintjük magunkat politikai-erkölcsi közösségnek. Ha úgy tetszik, ez a dokumentum, akárcsak a miniszterelnök szinte valamennyi beszéde, narratív keretbe ágyazza mindazt, amit az alkotmányozó többség e politikai közösségről említésre érdemesnek tart.